

TITKOS? TÁRSASÁG?

Szeretne-e ma titkos társaságba tartozni; ha igen, milyenbe; ha nem, miért nem? — ezzel a kérdéssel kerestem meg beszélgetőtársaimat, és szóbeli válaszaikat most írásba foglalva — a terjedelem szabta keretekhez is igazítva —, azzal a reménnyel adom közre, hogy a titkosság és nyilvánosság óriási témaköréből egy-két mai vonás a történész, a festőművész, a sinológus, a színházi rendező, a zeneművész, a filozófus és az esztéta véleményének társulásával előrajzolódik.

Várad J. Júlia

Hanák Péter:

— Visszakérdezek: Budapesten titkos társaság? Amit egy vagy két ember tud, az már nem titkos; a legintimebb kettős összeesküvéseket is rögtön tudja mindenki... De azért próbálók komolyan válaszolni. Én nem lennék tagja ma semmilyen titkos társaságnak, még féltitkosnak sem. Először is azért, mert minden titkos társaság szekta, ami az emberiség legfőbb veszedelem. Mert a szekta szektaszellemet terjeszt, és — enyhén szólva — bizalmatlan minden kívülállóval. Hogy ez mit jelent, arra példa az elmúlt 40-50 év vagy 30 év vagy akár 2 év.

— Minden titkos társaságnak szektaként kell működnie? Csak kizáróson alapon lehet valaki a tagja?

— Merem állítani. Talán van minimális kivétel, de most egy sem jut eszembe hirtelen. De azért sem szeretnék semmilyen titkos társaság tagja lenni, mert minden ilyennek szigorú szabályai vannak. A titkot őrizni kell, mint a Rajna aranyát! Annak pedig szabályai vannak, s a tagnak alá kell vetnie magát. Én meg semmiféle szabálynak nem szeretem alávetni magamat. Semmiféle fegyelemnek. Én a Lenin által megírt „kispolgári, fegyelmezetlen értelmiségi” vagyok, és az is szeretnék maradni. Ezért nem kell a titkos társaság.

— Lehet-e úgy élni 1993-ban vagy bármikor egy társadalomban, hogy az ember nem tart be semmiféle szabályt?

— De betart! Azt, amelyik bensőjéből vezérli. Azt, ami az emberi együttélésnek normális, humánus, racionális, felvilágosult szabálya. És természetesen a

törvényes rendelkezéseket is meg kell tartani. De főként és elsősorban a saját erkölcsi törvényeinket. A szektának csak szabályai vannak, s minden titkos társaság egy kicsikét a karkai kastély-szindrómának a megtestesülése. A kastély, amelyet a kívülállók nem látnak, nem tudnak, nem ismernek — de beszélnek róla. A belül lévők pedig azt hiszik, hogy különleges emberek, különleges jogokkal; minden kastélyszindróma hatalmi aspirációkkal, az exkluzivitás jogával jár... Nem. Ez nem kell. Az egyetlen, ami rajtunk segíthet, ami a társadalmi együttélést elviselhetővé, finomíthatóvá teheti: a nyilvánosság.

Váli Dezső:

— Az első szempont az, hogy nincsenek titkaim, a másik, hogy — sajnos — nem tanultam meg közösségben gondolkodni. Tehát feladatok esetleg vállalom munkát másokért, és ha kell, ehhez szövetkezem is munkatársakkal. De isten óvjon engem attól, hogy ily módon tartós kapcsolatot kössök másokkal.

— Miért kell ettől ennyire félni?

— Gyáva vagyok? Nem gyáva-ság ez; tapasztalatlanság... Vagy talán mégis gyáva-ságból tartok valódi minőségek formálissá válásától. Ettől valóban félttem egész életemben. Például a fényképező apparátomat tíz éve mindenestől kidobtam, mert félttem, hogy beleszervül az életembe... De most megint magamat nézem, ahelyett, hogy a társaságról beszélnek! Nos, hívtak engem a zsidó képeim kapcsán egy zsidó-katolikus, nagyon jónak látszó közösségbe. Azt találtam mondani, hogy akkor szóljanak, ha bármi történik

ott — a szavakon túl. Ha valamit tenni kell, és véletlenül van hozzá lehetőségem és erőm, sőt még talán kedvem is, akkor igen, akkor ott vagyok.

— És a titok?
— Erről a MÁV lyukkártya-papírja jut eszembe, amin az éves menetrend van; azt — mondjuk — ötven ember érti. Ugyanakkor Magyarországon vagy százmillió utazást rendez ez a lyukkártya, tehát ilyen mértékben van köze a világhoz. És lám, ehhez hasonlóan, gondolom, vannak bizonyos értelemben titkos feladatra kiválasztott, csendben irányító emberek. Egyébként sohasem gondolkodtam a titok kategóriájában, de tudom, hogy vannak lyukkártyák.

Ascher Tamás:

— Ez a kérdés bennem infantilis rétegeket mozgat meg. Mindig is szerettem volna titkos társaságban működni, mindig is álmództam titkos társaságokról, és ennek valószínűleg az lehet az oka, hogy a mi világunkban semmiről nem lehetett igazán megtudni: hogyan működik. Nem lehetett tudni, hogy mi az igazság. Azok a kihirdetett tételek, amelyekhez mindenki hozzáférhetett, eszmélésmentől a legmélyebben gyanúsak voltak szememben. Ordított belőlük a hazugság. Volt hát egy infantilis és romantikus elképzelésem, hogy valamiféle érvényes igazságot csak titkos helyeken tartott titkos tanokból lehet megtudni.

— És ma?

— Ma, annyi minden között, a titok is devalválódik. Egy mai titkos társaság igazán nem érdekel. Nem is tudom, hogy van-e ilyen. Bármiféle titkos vagy mélyen rejtőző igazság lejáratódott, már semmi sem kelti azt a képet az emberben, hogy még egyben, egészen állnak a legmélyebb és legalapvetőbb igazságokra vonatkozó tanítások.

— Szeretné, ha lenne ilyen? Valamilyen teljes és megközelíthetetlen tan?

— Nem, de az igazságot szeretném megközelíteni. Azt a reflexet pedig nem tudom kiiktatni magamból, hogy ami tömeges, ami kommersziális, ami mindenki számára hozzáférhető, az számomra eleve elveszti lényegre utaló képességét. Talán nem kéne, hogy ez így legyen, és végső soron talán nincs is így, de a reflex azt jelzi, hogy ami publikus, ami tömeges, az hazug, az a legfelszínesebb igények kielégítésére (és felkeltésére!) vonatkozik. És most, most mindaz, ami eddig mélyen fekvő és titkos volt, most az mind felfeslett és kiszóródott a tömegek elé.

Rados Ferenc:

— Semmilyen országban, soha nem lennék tagja titkos társaságnak, mert az így előálló hatalmi viszonyokat nem tudnám ellenőrizni vagy befolyásolni... Nem, semminemű titkos társaságnak nem szolgáltatom ki magam.

— Hogyan jutott erre az álláspontra?

— Olvastam történelmet, irodalmat, s talán még a pszichológiát is ide sorolhatom, amelyben nagyon bízom.

— Mindenben bízik, amit leírtak?

— Nem, de abban igen, hogy akármi is áll az írásban, az csak példázza, hogy ami titokra épül, azt nem lehet befolyásolni. Titkos társaságoknak nevezhetjük a klikkeket és a különféle hatal-

mi csoportosulásokat is. Ilyeneket — mert nemcsak olvastam, hanem éltem — közelebbről is ismerem, a „pult” másik oldaláról. És köszönöm szépen, ezekből nem kérek többet.

Miklós Pál:

— Ahhoz sokkal nagyobb zsarnokság és sokkal rosszabb helyzet kellene, hogy valami titkos társaságnak a szükségét érezsem.

— Politikailag, társadalmilag, vagy esetleg gazdaságilag „kellene” rosszabb helyzet a mainál?

— Minden tekintetben. Elsősorban politikailag.

— Titkos társaság kizárólag politikai célokra jöhet létre?

— Természetesen játékból is létre jöhet, valami jó szórakozás céljából, és vannak is ilyenek. Én kicsit infantilisnak ítélem azokat, akik ilyen társaságokban komolyan részt vesznek. A szabadkőművességnek ma már sok jelentősége nincs.

— S tegnap volt?

— Igen, a múlt században, de talán még a század elején is volt szerepe a szabadkőművességnek vagy más titkos társaságnak. Elsősorban az volt a céljuk, hogy a főnálló zsarnokság ellen küzdjenek. Tehát önvédelemből voltak titkosak! A titok: elrekkentett információ. Információ van értékes és értéktelen — társadalmilag értéktelen. Ha eltitkolom a gyermek előtt, hogy mit kap karácsonyra, az a privát szférában fontos, de semmiféle társadalmi jelentősége nincs. De ha eltitkolják Csernobil katasztrófáját, annak óriási társadalmi jelentősége van.

— Térjünk vissza oda, hogy milyen helyzet lenne az, ha mégis szükség lenne titkos társaságokra Magyarországon...

— Nem szeretek jóslani. Inkább visszafelé nézek. Gyakran voltak ilyen helyzetek a történelem során minden társadalomban, és működtek is a társaságok az anarchistáktól kezdve a „Kínai Fehér Lótusz” szektáig... Vagy a „Béke és Igazság Ökle”... S az is titkos társaságnak indult, amelyik a bokszerlázadás nevét adta... Annyi optimizmusra mindenkinek szüksége van, nekem is, hogy ilyet ne tudjak elképzelni a közeljövőben.

Fehér Márta:

— Az első és legfontosabb természetesen az, hogy bármely társaságban csak abban az esetben veszek részt, ha alapvető célkitűzéseivel egyetértek, vagyis nem ütközik az én emberi és állati jogokra vonatkozó felfogásommal... További követelmény számomra, hogy a társaság konkrét célkitűzései egyezzenek saját elképzeléseimmel és céljaimmal. Titkos társaságba demokráciában nem lépnék be, diktatúrában igen, vagy legalábbis fontolóra venném. Demokratikus társadalomban egy titkos társaság működése nem demokratikus vagy antidemokratikus, hiszen kizárja a nyilvánosságot. Esetleg infantilizmusból a homo ludens megnyilvánulásaként is képződhet ilyen társaság — akkor talán foglalkoznék az ideával. De ha szimpla infantilizmus, ha titkolózás, akkor nem... Diktatúrában azonban belépnek titkos társaságba. Az európai történelemből ismert és általam becsült titkos társaságok — a rózsakeresztesek (ha léteztek egyáltalán) vagy a szabadkőművesek — eredetileg abszolút monarchiákban szerveződtek. Hogy a nyugat-európai

demokráciákban ma is fennálló szabadkőműves szervezetek továbbra is okkal titkolóznak-e, azt kétem — valószínűleg a tradíció vezeti őket... Elképzelhető aztán olyan társaság is, amelyik nem kimondottan titkos, csak éppen nem nyilvános, tehát nem teszi publikussá, nem reklámozza magát. Ez szintén rokonszenves számomra, mert az intellektuális exhibicionizmust sem kedvelem.

Poszler György:

— Semmiféle titkos társaságnak soha, de ma végképp nem lennék tagja. Annyi titok derült ki az utóbbi években, hogy túróképeségem ezen a téren nagyon próbára van téve. Úgy gondolom, nemigen viselek el több titkot. Így aztán magam sem csinállok többet, amit esetleg másoknak kellene elviselni.

— Milyen titokra céloz?

— Többretegűre, mert a felszínen, mondjuk, politikai titkok mögött társadalmi titkok, az emberi magatartások kiszámíthatatlanságára, vagy éppen nagyon rossz kiszámíthatóságára jellemző titkok húzódnak. És ez a legelszomorítóbb. Mert ha titkos társaságok ügyei lettek volna ezek, akkor azok nem tudták volna megrontani a világot, és elviselhetőbbek is lennének azok számára, akik átérték őket. Talán titkos társaságokból indultak ki, de aztán behatoltak az emberi élet legapróbb, legfinomabb mikroszerkezetébe. A titkos társaságokkal szemben ezért mindig is averzióm volt.

— A régiekkel szemben is? Hiszen tudjuk, hogy egyesek olyasmit tűztek ki céljukul, amire nagy szükség volt a korabeli társadalomban?

— Természetesen ezt tudjuk, és én tisztában vagyok például a szabadkőműves titkos társaságoknak a történelmi küldetésével. Szándékosan mondom ilyen patetikusán, mert úgy tapasztalom, hogy ma már bizonyos múltbeli tendenciáknak az alapvető kritikája egyenesen a szabadkőművességig hatol. Én ennek a nagy történelmi érdemeivel — maradjunk e példánál — tisztában vagyok, de nagyon régóta úgy gondolom, hogy egy társaság, ha titkos, akkor az valamiféle bezárkózást, a második lépcsőben valami szekta-szellemet hoz létre — a harmadik lépcsőben pedig a saját igazságában való abszolút hitet... S hogy mi a helyzet, ha az abszolút jóra szervezkednek? Csak az önmaguk által abszolút jónak hitt valamire tekinthetnek, de miféle garancia van arra, hogy ez tényleg abszolút jó, és a másik abszolút jója, amire ő szervezkedik, az nem ugyanolyan abszolút jó?

— A titoktól is tart — s eleve?

— Különbőséget tennék titok és titok között. A személyiség elidegeníthetetlen jogai közé tartozik a titok, a saját titok. A magántitokról beszélek, és ehhez hadd tegyem hozzá, hogy az életet sok esetben lehetővé, fenntarthatóvá tevő hazugságokat is hozzáértve. Ha minden gondolat feltárulkozna, az az együttélést egyszerűen lehetlenné tenné. Megvannak bennünk a gonosz rétegek. Azért vagyunk jók, mert ezeket nem realizáljuk. Aki úgy gondolja, hogy belőle a gonosz hiányzik, az vagy nem ismeri önmagát, vagy magának is hazudik. Tehát a jóság valami olyasmi, hogy szüntelenül megpróbáljuk a magunkban rejlő gonoszt, a gyávát legyőzni, és ez a mi titkunk.

A LIGET MŰHELY ALAPÍTVÁNY kiadványai

rözsaszín pénzesutalványon, a vételár elküldésével

megrendelhetők

az alábbi címen,

címzett: LIGET,

rendeltetési hely: Budapest, 114. 1525 postán maradé

Az alapítvány bankszámlájára érkező támogatások az adóalapból leírhatók — aki 5000 Ft-ot vagy ennél nagyobb összeget fizet be, a Liget Műhely minden kiadványából folyamatosan tiszteletpéldányt kap. (MKB 203-31719-7007) 10 példány feletti vásárlóinknak megállapodás szerint, 20-25% kedvezményt, illetve terjesztési díjat adunk. Diákok és tanárok szíves figyelmét külön is felhívjuk erre a formára. Egy utalványon több műre is elő lehet fizetni, kérjük a név és a cím olvasható feltüntetését.

Megrendelhető: Darányi Sándor: **Maszk és Más** (98 Ft); Simon Balázs: **Minerva baglyát faggatom mégis** (78 Ft); Horgas Béla: **Vakegér** (98 Ft); Levendél Júlia: **Időzés** (75 Ft); Lányi András: **A kettészakított üstökös** (98 Ft); R. Várkonyi Ágnes: **Pelikán a fiaival** (128 Ft); Poszler György: **Találkozások** (138 Ft); Szilágyi Ákos: **A vágy titoktalan tárgya** (128 Ft); **Verses öröknaptár 2. kiadás** (258 Ft); **A kor lelke** (138 Ft); **Megérett az idő** (128 Ft); Dalos Margit: **Szénszünet Kaperneumban** (158 Ft); **Szerelmeink** — versek és levelek — (298 Ft) — a Liget évi négy számának előfizetési díja: 200 Ft.